

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Vývoj slovní komunikace dítěte

Vedoucí práce: Mgr. Iva Žlábková

Autor práce: Kolářová Kateřina

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: třetí

Forma studia: prezenční

2008

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

14. 6. 2008

.....
vlastnoruční podpis studentky

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Ivě Žlábkové
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 VERBÁLNÍ KOMUNIKACE.....	9
1.1 Vývoj verbální komunikace z historického hlediska.....	10
1.2 Vymezení pojmu lidské komunikace.....	12
1.3 Funkce komunikování.....	13
1.4 Fáze verbální komunikace.....	14
1.5 Motivace ke komunikování.....	15
1.6 Řeč a jazyk.....	17
2 JEDNOTLIVÁ OBDOBÍ VÝVOJE ŘEČI U DĚTÍ.....	18
2.1 Novorozenec.....	18
2.2 Kojenec.....	19
2.3 Batole.....	22
2.4 Předškolní věk.....	25
2.5 Mladší školní věk.....	28
3 VÝVOJOVÉ PORUCHY VERBÁLNÍ KOMUNIKACE	30
3.1 Opožděný vývoj řeči.....	31
3.2 Dysfázie.....	33
3.3 Hra jako prostředek rozvoje verbální komunikace.....	35
ZÁVĚR.....	36
Seznam literatury.....	37
Přílohy.....	38

Abstrakt.....	39
Abstract.....	40

ÚVOD

Důvodů, proč jsem si vybrala jako téma své bakalářské práce vývoj slovní komunikace dítěte, bylo hned několik. Jedním z důvodů bylo to, že jsme měla během svého studia v rámci praxe možnost navštěvovat různá výchovná a volnočasová zařízení pro děti, kde jsem s dětmi pracovala a lépe je poznávala. Protože jsem se setkávala s různě věkově diferencovanými skupinami, zaujalo mě, jak probíhá postupný vývoj u dětí, zvláště pak vývoj verbální komunikace. Vývoj verbální komunikace je složitý a zároveň velmi zajímavý. Je pozoruhodné, jak se dítě ve svém vývoji řeči dostane od křiku a broukání postupně až k vyjadřování svých myšlenek a přání pomocí celých vět. Protože jsem se chtěla tímto vývojem podrobněji zabývat, rozhodla jsem se mu věnovat téma své bakalářské práce.

Další důvod výběru tohoto tématu opět pramenil z mé praxe a z praktické zkušenosti. Při verbální komunikaci s dětmi si nejde nevšimnout toho, že mnohé z nich mají nějakou poruchu řeči. S touto problematikou jsem se ale setkala i u řady dětí svých blízkých a přátel. Překvapilo mě, že narušená komunikační schopnost se vyskytuje u dost velké skupiny dětí. Proto bych chtěla tuto problematiku zmínit i v jedné z kapitol mé práce.

Cílem mé bakalářské práce je obecná analýza vývoje verbální komunikace, popis vývoje verbální komunikace v jednotlivých vývojových obdobích u dítěte a zmapování problematiky vývojových poruch řeči.

Má bakalářská práce je zpracována teoreticky na základě odborné literatury, kterou podrobněji popisují při rozboru jednotlivých kapitol.

Svou práci strukturuji do tří hlavních kapitol, z nichž má každá několik podkapitol. První kapitola je věnována verbální komunikaci, objasnění a definování tohoto pojmu. Popisují zde funkce komunikování, jeho fáze, motivaci ke komunikování. Nakonec v první kapitole rozebírám pojmy řeč a jazyk.

Jako odborná literatura mi v první kapitole slouží především kniha Z. Vybírala – Psychologie komunikace. Tato kniha analyzuje mezilidskou i vnitřní komunikaci, kognitivní základy a současné přístupy porozumění komunikačním

výměnám. Autor se zaměřuje také na to, jak používání jazyka a řeči ovlivňuje myšlení a postoje druhých lidí. Další knihou je Prevence poruch řeči od autorky A. Pavlové – Zahalkové. Autorka ve svém díle nejen rozebírá poruchy komunikace, ale zabývá se i verbální komunikací a jejím vývojem.

Ve druhé kapitole se zabývám podrobnějším rozbohem jednotlivých vývojových období u dětí se zaměřením na vývoj verbální komunikace. Postupně popisují vývoj řečových dovedností u dětí, od křiku přes žvatlání, první slova až po celé věty. Jako důležitý zdroj informací mi pro vypracování této kapitoly sloužila kniha J. Langmeiera a D. Krejčířové. Hlavní poznatky o psychické ontogenezi vycházejí z klinické praxe obou těchto autorů. Publikace se věnuje podrobnému popisu jednotlivých vývojových období u člověka. Autoři mapují všechny oblasti vývoje. Jako další knihu jsem použila Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let od autorek K. E. Allenové a L. R. Marotzové. Pro každé období je zde popis tělesný, pohybový, rozumový a sociální. Autorky zde uvádí, jak je možné podněcovat správný vývoj a jak v přiměřeném věku rozvíjet dětské schopnosti správným způsobem. Dalším zdrojem pro mě byla kniha A. Bacusové – Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let, ve které autorka v jednotlivých kapitolách probírá vývoj osobnosti dítěte, jeho jazykový vývoj a sociabilitu.

Ve třetí a zároveň poslední kapitole analyzuji vývojové poruchy verbální komunikace. Postupně objasňuji některé poruchy řeči, jejich etiologii a možnou prevenci a péči. Uvádím i hry a cvičení pro zlepšení vývoje verbální komunikace, které může pedagog s dětmi provozovat. Pro čerpání informací jsem využila několik knih. První z nich je Logopedie od J. Klenkové, která ve své publikaci analyzuje příčiny vzniku a hlavní příznaky jednotlivých druhů narušení komunikace. U jednotlivých kategorií autorka popisuje diagnostiku a možnosti terapie. Další knihou je Logopedická prevence od D. Kutálkové, v níž se autorka zabývá problematikou řeči v celé její šíři, v knize jsou uvedena praktická pravidla a metody, jak předcházet případným problémům a jak přispět k tomu, aby verbální komunikace dosáhla co nejlepší úrovně. Uvedeny jsou i poruchy ovlivňující dětskou řeč. V neposlední řadě jsem čerpala informace do kapitoly

o poruchách verbální komunikace z knihy Diagnostika narušenej komunikačnej schopnosti od V. Lechty a dalších autorů. Tato kniha má dvě části: všeobecnou a speciální. Ve všeobecné části autor probírá cíle diagnostiky narušené komunikační schopnosti. Ve speciální části se jednotlivé kapitoly zaměřují na diagnostiku jednotlivých druhů narušené komunikační schopnosti.

1 VERBÁLNÍ KOMUNIKACE

První kapitolu jsem se rozhodla věnovat verbální komunikaci. Podrobněji se zde zabývám tím, co to je verbální komunikace, objasněním tohoto pojmu a jeho definováním. Popisuji také pohled na vývoj verbální komunikace z historického hlediska. Dále v této kapitole rozebírám fáze a funkce komunikování a také motivace, které nás vedou ke komunikování. Nakonec se pokouším objasnit pojmy řeč a jazyk.

Řeč je pro člověka něco jedinečného. Pomocí řeči se odlišujeme od všech ostatních tvorů. Schopnost komunikovat je nedílnou součástí naší osobnosti, která nám umožňuje reprodukovat naše myšlenky a dorozumívat se s ostatními. Vývoj řeči je spojen s vývojem myšlení a u každého jedince probíhá vývoj řeči individuálním tempem.

V dnešní době je komunikace v příručkách a slovnících definována např.: jako „proudění informací z jednoho bodu (ze zdroje) k druhému bodu (k příjemci)“ nebo jako „přenos a vytváření znalostí“. Slovo *communicatio* původně neslo význam „vespolné účastnění“ a *communicare* znamenalo „činit něco společným, společně něco sdílet“. Hausenblas, který se odvolal na latinský původ slova, definoval komunikaci jako „obcování lidí, společné podílení se na nějaké činnosti ve vzájemném kontaktu“. Nejedná se tedy jen o proudění informací, ale jde i o podílení se na celku komunikace, třeba jen tím, že jsme při komunikaci přítomni a přihlížíme.¹

Mezi složky verbální komunikace řadíme všechny komunikační procesy, které probíhají pomocí mluvené nebo psané řeči. Verbální komunikace má pro člověka velmi důležitý význam, zvláště v sociální oblasti – člověk svou inteligenci projevuje zejména ve slově a písmu. V našem životě závisí sociální kontakty na tom, jak máme vysokou míru jazykové výměny a jak se dokážeme jazykově prezentovat. Toto využíváme při rozhovorech, diskusích, hádkách a podobně.²

¹ srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. s. 25.

² srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. s. 29.

Verbální komunikace však nepředstavuje jedinou složku ve sdělovacím procesu. Doprovází ji neverbální komunikace, kterou představují všechny dorozumívací prostředky, které nemají slovní podstatu např.: mimika, komunikace gesty, doteky, vazomotorické projevy. Neverbální komunikace je fylogeneticky i ontogeneticky starší než komunikace verbální. Neverbální komunikace o nás hodně vypovídá a je velice srozumitelná. Projevy neverbální komunikace se ale u různých kultur liší a to, co jistá kultura chápe určitým způsobem, může jiná kultura chápat odlišně. Verbální komunikace je ve své ústní podobě vždy doprovázena komunikací neverbální. Naproti tomu komunikace neverbální může probíhat bez komunikace verbální.³

1.1 Vývoj verbální komunikace z historického hlediska

Lidská řeč se vyvinula z lidského společenství a slouží jeho potřebám. Členem lidské společnosti se stane dítě v tom okamžiku, kdy do ní vroste svou řečí a člověk se ve společnosti nadále udržuje schopností vzájemného sdělování.⁴

Člověk patří mezi živočišné druhy, které se už po tisíciletí vyvíjí a k jeho vývoji patří i vývoj řeči. Fylogenetický vývoj řeči, který představuje vývoj dorozumívání během vývoje druhu, probíhal postupně a v několika fázích. Jako první vznikaly zvuky, které byly vytvářené hlasem a člověk jejich pomocí vyjadřoval své pocity jako hlad, bolest atd. Takovéto projevy mohou vznikat i bez přítomnosti další osoby, nejsou ještě nikomu určeny. K další etapě ve vývoji řeči patří zvuky, které byly vytvářeny za účelem zapůsobit na někoho dalšího. Třetí etapou vývoje dorozumívání je etapa vydávání zvuků za účelem sdělování myšlenek a zároveň i schopnost vnímat a pochopit to, co sdělují pomocí zvuků ostatní.⁵

³ srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. s. 29 – 31.

⁴ srov. FILČÍKOVÁ – HERFORTOVÁ, M. *Výchova řeči u dětí předškolního věku*. s.10.

⁵ srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. s. 36 – 37.

Ontogenetický vývoj řeči představuje vývoj dorozumívání u konkrétního člověka. Patří sem období křiku, období žvatlání, první slovo atd. ⁶

Mluvené slovo stálo už na počátku lidské civilizace. V kolektivu vznikala a rozvíjela se řeč, jejíž pomocí se kolektiv stmeloval a rozvíjel. I na počátku lidské kultury stálo slovo mluvené. Již od doby Homérovy se nová literární díla i nové filozofické myšlenky šířily pomocí přednášek a recitací. Mluvené slovo bylo na prvním místě i ve výchově dětí a již ve 4. st. př. n. l. žádal učitel řečnictví Sokrates, aby se ve škole aplikovala výchova ke správné řeči. V antice patřilo mistrné zvládnutí řeči k všeobecnému vzdělání a veřejná činnost byla bez tohoto umění nemyslitelná. Pomocí řeči povzbuzovali vojevůdci před bitvou své vojáky a politické řeči přesvědčovali lidi o svých idejích. ⁷

Dávno před naším letopočtem znali význam mluveného slova i staří Indové, kteří velmi pečlivě dbali na formu mluveného projevu. Již tehdy lidé věděli, jak velký význam má mluvené slovo, pomocí kterého můžeme působit na jedince i na celý kolektiv. Stačí přeci, když na někoho zavoláme jménem a dotyčný člověk se k nám obrátí. Odtud také pramenil zákaz vyslovení některých jmen nebo názvu bytostí, který platil v dřívějších dobách. Strach z pojmenování byl spojen s různými pověrami a s možným neštěstím. Působivost mluveného slova využívali i sofisté, kteří naučili své žáky skvělému ovládnutí mluvené řeči a ti mohli po nastudování základních encyklopedických znalostí hovořit o všem, třeba i o tom, co tak dobře neznali. ⁸

Mnoho let po vzniku mluvené řeči vzniklo písmo jako nový prostředek dorozumívání mezi lidmi. Navzdory tomu si ale mluvená řeč nadále udržela první místo až do doby vynálezu knihtisku. Ten na dlouhá léta zajistil převahu psaného slova a nová literární díla a filozofické myšlenky se začaly šířit hlavně slovem psaným. Převaha psaného slova se projevila i ve školním vzdělávání, kde začal převažovat výcvik pravopisu a mluvená řeč ustupovala. Znalost pravopisu se stala určitým měřítkem vzdělanosti člověka a na sloh písemného projevu a mluvený projev vůbec se začalo zapomínat. Proto mnoho lidí při přednesu

⁶ srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. s. 37.

⁷ srov. PAVLOVÁ - ZAHÁLKOVÁ, A. *Prevence poruch řeči*. s. 15.

⁸ srov. tamtéž. s. 15.

projevu nebo i přípitku není schopno přednesu z paměti a pomáhají si předem připraveným písemným projevem, který čtou.⁹

1.2 Vymezení pojmu lidské komunikace

Najít v literatuře jednotnou definici lidské komunikace je nemožné. Existuje mnoho autorů, kteří se zabývají lidskou komunikací, ale každý z nich definuje lidskou komunikaci jiným způsobem. Jako příklad uvádím několik autorů a jejich definice lidské komunikace.

Watzlawick, Beavinová a Jackson definují lidskou komunikaci jako „médiu pozorovatelných manifestací lidských vztahů“. Skupina těchto autorů uvádí, že každá komunikace má vlastní syntax, sémantiku a pragmatickou stránku. Syntax se zabývá jevy, jakými jsou kódování, komunikační kanály, kapacita komunikace, ruchy apod. Sémantika zkoumá význam slov. Při rozboru sémantické složky je nutné si všimnout toho, jaký význam danému slovu přiřazuje mluvčí a jaký význam příjemce. Sémantická složka se také zabývá tím, zda oba stejně rozumějí metaforám a symbolům. Pragmatika zkoumá vztah mezi mluvčím a příjemcem v konkrétním kontextu a porozuměním záměru komunikace.¹⁰

Mezi další autory, kteří se pokusili o vymezení pojmu komunikace, patří Moscovici, který napsal, že „komunikace je sociální proces a sociální instituce“. Pojmem instituce v tomto případě autor upozorňuje na to, že můžeme vzdělávání, reklamu, psychoterapii vnímat jako komunikaci.

Jednoduchou definicí zdůraznil jiný rozměr Tubbs, který definuje lidskou komunikaci jako „proces vytváření významu mezi dvěma nebo více lidmi.“¹¹

Potom, co jsem měla možnost seznámit se s některými definicemi slovní komunikace, pokusila jsem se sestavit vlastní definici: „Komunikace je prostředek dorozumívání mezi jedním nebo více jedinci, kterým sdělujeme své myšlenky, pocity a přání.“

⁹ srov. PAVLOVÁ - ZAHÁLKOVÁ, A. *Prevence poruch řeči*. s. 15.

¹⁰ srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. s. 26.

¹¹ srov. tamtéž. s. 26.

Každý z nás, protože člověk je tvor společenský, potřebuje různé formy dorozumívání a sdělování. Komunikaci můžeme obecně chápat jako schopnost používat výrazové prostředky k vytváření, udržování a pěstování mezilidských vztahů. Výrazným způsobem ovlivňuje komunikace rozvoj osobnosti, je důležitým prostředkem ve vzájemných mezilidských vztazích. Komunikace hraje významnou roli v existenci i ve vývoji společnosti.¹²

1.3 Funkce komunikování

Naše komunikování má několik funkcí. První funkcí je **funkce informativní**, jejímž úkolem je informovat – předat zprávu, doplnit jinou zprávu, oznámit nebo prohlásit. Druhou funkcí představuje **instruktážní funkce**, která má člověka navést, zasmějit nebo naučit. Další funkcí je **persuasivní funkce**, která má za úkol přesvědčit adresáta, aby změnil názor, získat někoho na svou stranu, zmanipulovat ho, nebo ho ovlivnit. Čtvrtá funkce bývá nazývána **vyjednávací nebo operativní funkcí**. Úkolem této funkce je vyjednat, domluvit se, řešit, vyřešit a dospět k dohodě. Poslední funkce se nazývá **funkce zábavní** – ta má pobavit, rozveselit druhého, ale i sebe, rozptýlit.¹³

V běžných situacích není mnoho informativních, oznamovacích a popisných komunikačních výměn. Jedná se často o skryté instruování, ale i o přesvědčování tam, kde bývá promluva uváděna jako informování. Takto se označuje např.: neobjektivní zpravodajství televizních stanic nebo redakcí. Informaci zde doprovází nezjevná manipulace, manipulující osoba nám udává, jak máme zprávu rozumět, co si o ní máme myslet nebo co si z ní máme vzít.¹⁴

Při komunikaci mají někteří lidé tendenci zaměřovat se více na formu komunikace než na její obsah. Svou komunikací se snaží upoutat pozornost ke své osobě. Způsob takového komunikování rozšiřuje původní seznam funkcí komunikace o další dvě funkce. Jednu z těchto funkcí představuje **funkce fatická**

¹² srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. S. 25 – 26.

¹³ srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. s. 31.

¹⁴ srov. tamtéž. s. 31.

nebo kontaktní, která má za úkol kontaktovat - zastavit se s někým, užít si něčí blízkosti, prožít si pocit, že má pro někoho význam mluvit se mnou. Další funkcí je **sebe – prezentační funkce**, která nám umožňuje předvést se, prezentovat se – někdy se chceme zalíbit, jindy zastrašit.¹⁵

1.4 Fáze verbální komunikace

Komunikační výměna mezi lidmi má většinou jednu funkci, která může být více či méně skrytá. Pokud komunikace realizuje svou funkci, dostává tím smysl a to, co bylo verbálně, nebo jinak sdělené, dostává svůj význam pro člověka. U komunikace rozlišujeme šest fází.¹⁶

Při komunikaci vznikne nejprve myšlenka, nápad nebo názor, zde se odráží obsah mysli komunikátora – tato fáze se nazývá **ideová geneze**. Po ideové genezi přichází další fáze – **zakódování**, kdy své myšlenky vyjádříme pomocí slov, symbolů, znaků nebo pohybu. Třetí fáze, při které dochází k pohybu symbolů od vysílajícího k příjemci a k vedení vysílaného obsahu bývá označována jako **přenos**. Následující fází je **příjem**, což je okamžik, kdy se vyjádřené symboly dostanou k příjemci. Čtvrtou fází představuje **dekódování**, kdy dochází k interpretaci přijatých symbolů a k procesu příjemcova výkladu. Poslední, pátou fází je **akce**, při které se projevuje adaptivní, expresivní nebo opoziční chování. Tato fáze také interpretuje činnost příjemce, která je vyvolána přijatou zprávou a další využití informace.¹⁷

Přijímání, dekódování informace a její následné předávání příjemci je označováno jako **recepce**. Tento pojem označuje aktivní proces vyznačující se výběrovostí, rychlostí, investicí energie, zkreslením nebo stereotypy. U každého z těchto rysů recepce může dojít k jeho dalšímu rozvedení, př.: selekce dat může být sémantická, technická a také psychologická. Tento proces je často mimovolní a neuvědomovaný. Recepce předchází a zároveň ji i provází proces nazývaný

¹⁵ srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. s. 32.

¹⁶ srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. s. 28.

¹⁷ srov. tamtéž. s. 28.

percepce – vnímání. Selekcce zde probíhá n úrovni vnímání a taktěž vnímání je zde představováno spíše aktivitou našich smyslů, než pouhým výsledkem pasivního odrazu.¹⁸

1.5 Motivace ke komunikaci

Každý z nás má motivaci ke komunikování. Motivaci ke komunikování máme ale každý v jiné intenzitě, která je závislá na mnoha různých okolnostech. Záleží na tom, zda je nám druhý člověk sympatický, zda jsme unavení, jestli ovládáme jazyk partnera, jestli si s partnerem rozumíme atd. Existuje několik druhů motivace ke komunikování, které si podrobněji rozebereme.¹⁹

Kognitivní motivace – pod tímto pojmem se skrývá potřeba něco sdělit, vyjádřit. Buď o sobě, o druhých nebo o světě. Chceme se podělit o myšlenku, o znalost nebo názor, o to, co jsme se dozvěděli. Máme snahu vtáhnout našeho komunikačního partnera do tematického světa, který se odehrává v naší mysli.²⁰

Motivace zjišťovací a orientační – zjišťujeme, ptáme se, abychom se více dozvěděli o tématu a abychom se lépe orientovali v názorech druhého člověka. Zjišťujeme informace, ale také postoje k nim a prožitky. Máme tendenci se orientovat i na základě informací z „druhé ruky“, jejichž pravdivost může být sporná. Pomocí dotazování můžeme druhému pomoci strukturovat si téma, o kterém spolu hovoříme.²¹

Sdružovací motivace – v této motivaci se odráží naše touha navázat vztah. Při komunikaci bývá častou motivací potřeba bližšího kontaktu. Naše spokojenost závisí v mnoha oblastech právě na naplnění potřeby komunikovat a někam patřit. Člověk má potřebu znovu a v pravidelných intervalech zažívat pocit, že někam patří, že si s někým rozumí. Z toho se také odvíjí potřeba jen tak nezávazně konverzovat, mluvit prakticky o čemkoli. Naše komunikace nemusí vždy jen něco

¹⁸ srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. s. 29.

¹⁹ srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. s. 33.

²⁰ srov. tamtéž. s. 33.

²¹ srov. tamtéž. s. 34.

sdělovat, během komunikace dochází k realizaci vztahových záměrů, k navázání kontaktu, k jeho udržení, rozvinutí nebo obnovení.²²

Sebepotvrzovací motivace. Pokud je druhý člověk ochotný s námi mluvit, představuje to pro nás jedno z nejpřirozenějších a zároveň největších potvrzení toho, že pro něho máme cenu. Tím si zároveň potvrzujeme i cenu a vážnost sebe sama. Pomocí komunikace s někým dalším nalézáme, rozvíjíme si a potvrzujeme svou vlastní identitu. Komunikace nám umožňuje stát se sami sebou.²³

Adaptační motivace. Při komunikaci vyjadřujeme svou pozici v sociálním světě a svou roli. Svou řečí a svým vystupováním se přizpůsobujeme rolovým stereotypům, hrajeme komunikační hry a s jejich pomocí určujeme svou konformitu. Těmito postupy se sociálně začleňujeme. Takto jednáme kvůli tomu, aby nás druzí neodmítali a přijali nás.²⁴

„Přesilová“ motivace. Při komunikaci míváme potřebu upozornit na sebe, upoutat pozornost. Chceme předvést to, o čem si myslíme, že nám zjedná obdiv a úctu. Motivaci zde může představovat potřeba vyniknout mezi ostatními, být lepší.²⁵

Požitekářská motivace. Tato motivace představuje chuť se rozptýlit, odpočinout si a uniknout od starostí. K druhům požitkářské motivace patří flirtování nebo bavení se na účet druhé osoby.²⁶

Existenciální motivace představuje nejen motivaci ke komunikování s druhými lidmi nebo sami se sebou, ale i s niterným opěrným konstruktem, např.: Bohem. Tato motivace v sobě zahrnuje všechny předešlé motivace. Každý z nás má zájem komunikovat, protože tím uspokojuje smysl života. Komunikace nám umožňuje strukturovat náš život a bez ní by naše bytí nebylo dost dobře možné. Díky komunikaci si udržuje i své psychické zdraví.²⁷

²² srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. s. 34.

²³ srov. tamtéž. s. 33.

²⁴ srov. tamtéž. s. 34.

²⁵ srov. tamtéž. s. 35.

²⁶ srov. tamtéž. s. 35.

²⁷ srov. tamtéž. s. 35.

Existují i další druhy motivace ke komunikování, které nemusí být úplně obvyklé. Jedná se o rozptýlení podezření druhého, o zamluvení nepříjemného tématu, o vytvoření události nebo nám může jít o to, abychom druhého zmátli.²⁸

1.6 Řeč a jazyk

Řeč má tři charakteristické rysy. Prvním podstatným rysem je to, že si jí běžně nevšímáme a ani o ní nevíme. To je dané tím, že se koncentrujeme na to, co je obsahem řeči. Dospělý člověk začne věnovat pozornost řeči tehdy, pokud se projeví nějaká nesnáza a řeč nefunguje hladce. Naproti tomu děti, které se teprve učí mluvit, o ní dobře vědí a dovedou si s řečí hrát. Druhým charakteristickým rysem je to, že se řeč obrací k druhým lidem. Řeč je tím, co nám umožňuje komunikovat s druhými, vytváří společenství, spojuje nás s ostatními. Posledním rysem je velká univerzálnost řeči. Například od signálů se liší řeč tím, že není omezena na žádnou domluvenou oblast významů a musí vyjadřovat úplně všechno.²⁹

Jazyk představuje skupinu zvukových a druhotných dorozumívacích prostředků, které mají znakovou povahu. Jazyk nám umožňuje vyjádřit veškeré vědění a představy o světě a zároveň i naše vlastní vnitřní prožitky. Řeč je výkonem individuálním a naproti tomu jazyk je jevem společenským. Ale i řeč je společensky podmíněná, ze společenského prostředí čerpá podněty a zároveň se ve společnosti realizuje.³⁰

²⁸ srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. s. 35.

²⁹ srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. s. 26 – 27.

³⁰ srov. tamtéž. s. 27.

2 JEDNOTLIVÁ OBDOBÍ VÝVOJE ŘEČI U DĚTÍ

Během našeho života projdeme různými vývojovými fázemi, které ovlivní náš další život. Vývoj řeči je pro člověka jednou ze zásadních složek, protože komunikování hraje v životě každého z nás důležitou roli. Postupně, jak se vyvíjíme a rosteme, se přes broukání, užívání jednoduchých slov, ale i celých vět učíme komunikovat a stáváme se tak členy společnosti.

V následujících podkapitolách si blíže rozebereme jednotlivá vývojová období u dětí a seznámíme se s tím, jakými fázemi vývoje dítě prochází. Je ale nutné mít stále na paměti, že každé dítě je jedinečné a vývoj u každého z nich probíhá individuálně a děti se ve vývoji mohou lišit.

2.1. Novorozenec

Novorozenecké období trvá od narození až do jednoho měsíce. Okamžitě po narození se dítě začíná adaptovat na okolní svět. Novorozenec je schopen dýchat, přijímat potravu, vylučovat, a regulovat svou tělesnou teplotu. Tyto tělesné systémy nejsou ale ještě úplně vyvinuté a tak je dítě zcela odkázáno na péči rodičů. Také motorika novorozenců není příliš vyvinuta. Jejich pohyby jsou reflexivní a ochranné a během prvním pár týdnů nemá ještě dítě nad svými pohyby kontrolu. Novorozenec většinu času prospí, spí čtyřikrát až šestkrát během dvaceti čtyř hodin, jednotlivý spánek může trvat různě dlouho, dokonce pět až šest hodin.³¹

Nejčastějším hlasovým projevem novorozenců je křik, ale u některých dětí je prvním projevem kýchnutí. Křik novorozenců bývá v prvních dnech stejný a nenaznačuje, že by dítěti něco scházelo. Jedná se o reflexní činnost, která směřuje k budoucímu používání hlasu. V tomto směru existují ale mezi dětmi

³¹ srov. EILEEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let.* s. 47.

velké rozdíly, některé děti skoro nepláčou a tráví čas, kdy bdí, pozorováním okolí nebo svých pěstiček, jiné děti propláčou i celé dny.³²

Novorozenecký křik považuje většinou okolí dítěte za projev nespokojenosti a tak většinou hned někdo začne dítě utěšovat, chovat a hledat příčinu křiku. Už po narození reaguje dítě na lidský hlas, zvláště na hlas ženský, více než na ostatní okolní zvuky. První týdny života dítěte pokračuje jeho nejtěsnější vztah s matkou, kdy dítě potřebuje slyšet její hlas a vnímat tlukot jejího srdce. Určité omezení pohybu např.: držení dítěte v náruči, zavinovačka nebo šátek, ve kterém matka dítě nosí, vnímá dítě jako určitou jistotu, protože si stále pamatuje, že v mamčině lůně to bylo podobné – také tam nebylo příliš místa. Později dítě objevuje další nový prostor, nové chutě a vůně. Příliš nových podnětů s sebou nese ale pocit nejistoty a strachu, na které dítě reaguje křikem.³³

Novorozenecký křik však není vždy stejný a nemá vždy ten samý význam. U novorozenců odlišujeme křik bezprostředně po porodu, křik z hladu a křik z bolesti. V porodnici většinou personál nedokáže tyto změny u novorozence rozpoznat, což je dáno tím, že se personál a služby v porodnicích neustále střídají a tak nemají čas a možnost všimnout si změn křiku. Pozorná matka však dokáže během pár dní rozeznat křik svého dítěte a umí správně zasáhnout a dítěti pomoci.³⁴

2.2. Kojenec

Kojenecké období trvá od druhého měsíce až do jednoho roku života dítěte. V tomto období dochází u dítěte k rychlému vývoji mnoha funkcí. Postupně se u kojenců rozvíjejí dispozice k tomu, aby byly schopni záměrně svojí vůlí řídit aktivity. Dítě ovládá postupně svoje tělo, umí se posadit, vzpřímeně stát a kolem prvního roku se naučí chodit.³⁵

³² srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Výchova dětské řeči krok za krokem*. s. 9.

³³ srov. tamtéž. s. 10.

³⁴ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 37.

³⁵ srov. tamtéž. s. 48.

U kojenců je stále na prvním místě mezi dorozumívacími prostředky pláč. Dítě je naučené, že pláčem si zajistí pozornost a péči své matky. Během prvních měsíců po narození roste míra pláče, která vrcholí u většiny dětí kolem druhého měsíce věku. Ve třech měsících se situace mění, pláč je již méně častý a dítě začíná vydávat své první hlásky, které představují dlouhé samohláskové zvuky. Jedná se o broukání, které můžeme pozorovat u dětí kolem osmého týdne života. Později, asi ve třech měsících, se dítě začíná smát.³⁶

Další vývoj přináší zdokonalování hlasového projevu, kdy dítě vyjadřuje i libé pocity. Broukání se stává oproti křiku rozmanitějším. Dítě pomocí broukání vyjadřuje své pocity, libé i nelibé, a obrací tak na sebe pozornost. Pokud je dítěti něco nepříjemné, něco ho bolí nebo mu něco schází, reaguje pláčem. Naproti tomu, pokud je dítě spokojené, brouká si a houká, měla by matka pozitivně reagovat a projevit radostnou účast.³⁷

Broukání je zpočátku pudové. Dítě při broukání opakuje svými mluvními orgány pohyby jako když saje a přijímá potravu a přitom vydává hlas. Tím vznikají různé rozmanité zvuky, které rodina dítěte považuje za hlásky lidské řeči, ale jedná se o náhodně vzniklé zvuky. Při počátečním broukání, které pro dítě představuje hru s mluvidly, se vytváří tzv. primární okruh řeči. Postupně dítě při svém broukání začíná napodobovat zvuky vlastní, ale i zvuky ze svého okolí. A tak přichází do dalšího období – žvatlání. Zde se uplatňuje sekundární okruh řeči. Zvuky, které dítě vytváří, vnímá pomocí pohybového, sluchového a zrakového smyslu. Dítě si už nebrouká jen samo pro sebe, ale napodobuje tak některé podněty z okolí. Má radost, pokud okolí reaguje svou řečí na jeho hlasové projevy. Kojenec si zvyká navazovat se svým okolím kontakt pomocí řeči a začíná řeči rozumět.³⁸

Rozumění řeči je posledním obdobím, které předchází vlastnímu vývoji řeči. Svou náplní i časovým rozmezím spadá do období žvatlání. Za rozumění pokládáme, pokud dítě udělá na určitý zvuk příslušný pohyb, nebo když podle slyšeného slova sleduje očima nebo pohybem hlavy příslušnou osobu nebo

³⁶ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 54.

³⁷ srov. FILČÍKOVÁ – HERFORTOVÁ, M. *Výchova řeči u dětí předškolního věku*. s.13.

³⁸ srov. PAVLOVÁ – ZAHÁLKOVÁ, A. *Prevence poruch řeči*. s. 18.

předmět. V tomto období dítě řeč chápe, ale samo ještě nemluví. Důležitou roli zde hraje gestikulace a mimika mluvící osoby. Pro dítě jsou však důležité i vzájemné citové vztahy dítěte a okolí. Kojenec se učí mluvit podle osob, které zná. Pro období rozumění je důležité, aby byla dodržována zásada názornosti, tedy spojováním slova s realitou.³⁹

Velkou změnu přináší ve vývoji dítěte osmý až devátý měsíc. Dítě dokáže libovolně dlouho samo pevně a vzpřímeně sedět a dokáže se i bez pomoci samo posadit. Velký pokrok přichází i v oblasti poznávání světa. Díky tomu, že dítě dokáže sedět, má možnost pozorovat okolní svět i z jiného úhlu, než jaký mu nabízela poloha vleže. Dítě začíná používat kolena a ruce a začíná lézt. To mu umožňuje poznávat další předměty, které pro něho byly z postýlky nedosažitelné. Dokonce se pomocí rukou dokáže vytáhnout na nohy a držet se postýlky nebo ohrádky. Také se mění typ podnětů, kdy díky vývoji vnímání se dítě soustředí na detaily a na menší předměty, oproti prvním měsícům života, kdy pozornost dítěte přitahovaly spíše velké, pestré předměty.⁴⁰

Kolem devátého měsíce dochází k velkému vývoji v řeči. Děti rozumí jednoduchým pokynům („udělej pápá“, „paci – paci“) a u většiny dětí se objevuje první slůvko, mající jednoduchý slabičný tvar, který je spojený s určitým významem, ten může být ale neurčitý. V tomto období se vývoj řeči u dětí velmi liší. Některé děti začnou mluvit hned, jiné později.⁴¹

První slova u dětí jsou jednoslabičná nebo dvojslabičná a bývají tvořená z opakujících se slabik. Téměř polovina slov dětské slovní zásoby je složena z interjekce (různé výkřiky) a onomatopoeie (napodobení přírodních zvuků) např.: mňau. Dítě nejdříve dokáže napodobit melodii a rytmus řeči a později se naučí napodobovat i hlásky. Z tohoto důvodu je dobré, když dítěti dáváme k napodobování slova, která jsou jednoduchá a neobsahují souhláskové skupiny (táta, máma). Není dobré, když rodiče místo toho, aby před dítětem správně

³⁹ srov. FILČÍKOVÁ – HERFORTOVÁ, M. *Výchova řeči u dětí předškolního věku*. s. 14.

⁴⁰ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 54.

⁴¹ srov. tamtéž. s. 55.

vyslovovali, napodobují jeho dětskou a nedokonalou výslovnost. Dítě si tento tvar slova snadno zapamatuje a jeho špatnou a zkomolenou výslovnost si osvojí.⁴²

Dovršení prvního roku neznamena z kvalitativního hlediska vývoje dítěte tak velký mezník, jako tomu bylo tři měsíce předem a několik měsíců poté. Dítě dokáže již samo stát, ale chodí jen za podpory druhé osoby. V tomto období řeč příliš nepokročila, dítě rozumí většímu počtu slov, ale samo umí vyslovit jen pár jednoduchých slov.⁴³

2.3. Batole

Batolecím obdobím je ohraničené věkem od jednoho roku do tří let. Děti jsou v tomto období velmi zvědavé, nadšené a mají mnoho energie. Růst se u batolat zpomaluje, naproti tomu dochází ale k výrazným vývojovým změnám. Schopnosti dítěte v jednom roce jsou velmi omezené, ale po dosažení dvou let věku je dítě značně obratné, zdatné a má již mnohé zkušenosti.⁴⁴

Zhruba v jednom roce se dítě pokouší o své první kroky, ty jsou však nedokonalé a dítě potřebuje oporu. Teprve mezi dvanáctým a patnáctým měsícem se dítě dokáže samo rozejít do volného prostoru a udělat pár kroků, aniž by se něčeho přidržovalo. Zprvu dítě sice často padá a jeho chůze není příliš jistá, ale v patnácti měsících je chůze jistější, méně padá a umí utíkat. Ve dvou letech batole utíká dobře a zvládá i nerovnosti terénu.⁴⁵

Na začátku druhého roku začíná dítě vzpřímeně chodit a mluvit, čímž získává to, čím se odlišuje od ostatních živočišných druhů. Tyto vlastnosti jsou teprve v počátečním rozvoji, který je velmi rychlý a tím často mohou vzbudit pobavenou pozornost svých blízkých. V tomto věku však děti vyžadují velkou trpělivost a mnoho času svých rodičů.⁴⁶

⁴² srov. PAVLOVÁ – ZAHALCOVÁ, A. *Prevence poruch řeči*. s. 19.

⁴³ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 56.

⁴⁴ srov. ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. s. 81.

⁴⁵ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 72.

⁴⁶ srov. tamtéž. s. 72.

U batolete dochází k rychlému rozvoji jemné motoriky. Po dosažení prvního roku je dítě schopné postavit dvě kostky na sebe, což je dáno tím, že došlo ke zdokonalení uchopování, pouštění a manipulaci s předměty.⁴⁷

Osmnáctiměsíční batole dokáže postavit věž již z několika kostek, kolem dvou let zvládne kostky řadit svise i vodorovně. Tříletému dítěti nečiní potíže navléknout korálky na provázek. U batolete lze pokroky jemné motoriky a vnímání dobře pozorovat při čmárání. Na počátku tohoto období zachází dítě s tužkou jako s jinými předměty (mává s mini, tluče), ale později se lze již pokusit o první tahy tužkou na papíře. Nejdříve se jedná o nahodilé pokusy a tahy často přesahují papír. Kolem roku a půl se dítě snaží napodobit čáru, kterou nakreslí dospělí, ale nebere ohledy na směr. Ve dvou letech usiluje dítě o zachování směru čáry a je schopné přibližně napodobit i kruhové pohyby.⁴⁸

V oblasti řeči dochází v tomto období k velkému pokroku a dítě má velkou chuť si povídat. Toho je třeba využít a s dítětem komunikovat. Pojmenováváme předměty, které dítě obklopují a na které si může sáhnout. K vyjádření celé věty používá batole pouze jednoslovné označení. Tuto slabiku může dítě vyslovit různým způsobem a je na dospělém, aby doplnil větu, kterou dítě vyjádřilo jen jednou slabikou.⁴⁹

Jako první umí dítě vyslovit hlásky, které je možné vyslovit pomocí rtů (P, B, M). Bez potíží mu jdou obyčejně vyslovit i hlásky T, D, N. Některé děti často nahrazují souhlásky K a G hláskami T a D (př.: kolo – tolo). Do věku tří let většinou také děti neumějí sykavky C, S, Z, které často nahrazují hláskou T (př.: máslo – mátle). U některých dětí se objevují problémy s hláskami Č, Š, Ž, které buď nahrazují hláskou Ť (př.: mašle – ma'le) nebo je vynechávají. U dětí se sykavky objevují postupně. Jako první je to většinou hláska S, ale vývoj výslovnosti je u každého dítěte jiný. V některých případech dítě přesně ovládá C, S, Z a používá je i tam, kam patří Č, Š, Ž, v některých případech je to naopak.

⁴⁷ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 73.

⁴⁸ srov. tamtéž. s. 73.

⁴⁹ srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. s. 11.

Obtíže mají děti i s hláskami Ť, Ď, a Ň, které často vyslovují tvrdě (př.: nikdy – nykdy). Nejobtížnější jsou pro dítě hlásky R, Ř a L.⁵⁰

Okolo prvního roku dokazuje dítě porozumění řeči tím, že na požádání provede nějaký úkol. Dítě reaguje na výzvu i na zákaz. Později, asi ve věku dvou let se mluvená řeč u dětí velmi rychle rozvíjí. Batole začíná chápat symbolický význam slov. Rozumí většímu počtu slov a také jich začíná větší množství aktivně užívat. Ze začátku roste aktivní slovní zásoba v tomto období pomalu, ale od určitého období se růst aktivní slovní zásoby rychle navyšuje (viz. příloha I.).⁵¹

V tomto věku je běžné, že vývoj slovní komunikace neprobíhá u všech dětí stejným tempem. U chlapců se často stává, že začnou mluvit později než dívky, slova se u nich mohou objevit kolem druhého roku nebo i déle. Opožděný vývoj řeči může být rodový, někdy se ale stává, že po prvním slově přichází rychle celé věty a vývoj se vyrovná. Rozdíl mezi dětmi není jen v růstu jejich slovní zásoby, ale také ve schopnosti správně vyslovovat. Některé děti vyslovují ihned od začátku zřetelně, jiným dětem je velmi těžko rozumět. Každé dítě je jiné, a proto musí být posuzováno individuálně.⁵²

Dvouleté dítě si rádo nechává od ostatních číst a sama se aktivně zapojuje – ukazuje na obrázky, obrací stránky. Děti v tomto věku mají také rády rytmické písničky a různá říkadla, ke kterým se připojují. Batole si uvědomuje, že pomocí řeči může vyjádřit své potřeby a přání tak, aby mu ostatní rozuměli a vyhověli. Zároveň pro dítě získávají slova konkrétní význam. Postupně dítě skládá věty, které tvoří tři až čtyři slova. Od tří let samo sebe označuje zájmenem „já“, kdežto dříve o sobě mluvilo ve třetí osobě (nazývalo se jménem) a užívá také výrazu „moje“. Pokud chce dítě vytvořit zápornou větu, udělá to tak, že ke kladně znějící větě přidá záporné „ne“. V tomto období je běžné, když dojde k zadrhávání řeči nebo narušení její plynulosti.⁵³

⁵⁰ srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. s. 12 – 13.

⁵¹ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 73 – 75.

⁵² srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. s. 12.

⁵³ srov. ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. s. 91.

2.4 Předškolní věk

Období předškolního věku je u dětí vymezeno hranicí tří až šesti let. V širším slova smyslu bývá jako předškolní věk označována doba od narození až po vstup do školy. Toto pojetí má svůj význam při plánování sociálních a výchovných opatření pro děti do doby, než jdou poprvé do školy. Širší pojetí má ale i své nevýhody. Objevují se zde tendence srovnávat všechny vývojové potřeby dětí v prvních šesti letech života a ignorovat rozdíly mezi batolaty a dětmi předškolního věku. Je ale důležité zabývat se tříletým obdobím, které předchází vstupu dítěte do školy, zvláště. Období předškolního věku má velké množství významných charakteristik, které ho oddělují od předchozího i následujícího životního období.⁵⁴

Ve věku od tří do pěti let jsou děti plné energie, neustále jsou v pohybu a oplývají velkým nadšením a zvědavostí – vše je zajímavé a do všeho se pouštějí naplno. Ve všech činnostech, ať už se jedná o hraní, malování nebo vyprávění, se projevuje kreativita a fantazie. Dochází k velkému rozvoji slovní zásoby a intelektu, to pomáhá dítěti přesněji se vyjadřovat a řešit problémy. Děti si v tomto období začínají uvědomovat potřeby druhých a do jisté míry korigují své chování. Chtějí být samostatné, ale zároveň potřebují vědět, že jim někdo dospělý pomůže a že je ochrání.⁵⁵

Tříleté dítě umí bez problémů chodit po rovině, tak i po nerovném terénu, padá jen zřídka. Do schodů i ze schodů chodí bez držení. Změny, ke kterým dítě v tomto období dospěje, jsou důležité, protože podle nich svou pohybovou obratností při hrách zaujme místo mezi svými vrstevníky a jsou významné i pro další vývoj jeho soběstačnosti. Motorický vývoj se zdokonaluje, pohybová koordinace se spolu s hybností zlepšuje.⁵⁶

⁵⁴ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*. s. 87.

⁵⁵ srov. ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R., *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. s. 99.

⁵⁶ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*. s. 88.

V tomto věku mají děti již širokou slovní zásobu a mluví dobře a plynule. Při hovoru užívají množné číslo u podstatných jmen, sloves a zájmen. Pokud vidí jednoduchý obrázek, umí popsat, co na něm vidí. Dítě tvoří delší věty a přitom se může objevit koktavost, protože děti rychleji myslí, než mluví. Mezi třetím a čtvrtým rokem je vhodné období pro rozvíjení dovedností, které bude dítě potřebovat, aby se naučilo číst. U dětí je důležité rozvíjet slovní zásobu a procvičovat plynulost řeči. Nejedná se o nějakou složitou, nesrozumitelnou komunikaci, ale jedná se o řeč, kterou komunikujeme spolu s ostatními v běžném životě. Jde o taková slova, pomocí kterých můžeme vyjadřovat své pocity a potřeby a umožní nám ptát se na cokoli, co nás napadne, abychom lépe pochopili, jak to ve světě chodí.⁵⁷

Mezi třetím a čtvrtým rokem probíhá u dětí období, které je plné otázek. Dítě v tomto věku používá řeč k tomu, aby objevovaly a pochopily svět kolem sebe. Toto období je plné otázek „proč?“ a je zároveň pro rodiče velmi vyčerpávající a vyžaduje jejich velkou trpělivost. Otázky tohoto typu jsou pro děti přirozené a potvrzují jeho zájem o okolní svět. Vysvětlování slouží dítěti jako prostředek pro nové poznání věcí. Je nutné dbát na to, aby vysvětlování bylo přiměřené věku dítěte a dítě mu rozumělo. Tím, že dítěti odpovíme na jeho otázky, uchováme jeho touhu po poznání, což využije, až bude chodit do školy.⁵⁸

Čtyřleté (a ještě lépe pětileté) dítě umí dobře utíkat, zvládne seběhnout ze schodů, skáče, hopsá, dokáže stát na jedné noze, lézt po žebříku, umí hodit míč po vzoru rodiče. Dítě začíná být také více soběstačné. Umí samo jíst, samo se obléká a svléká, i když se neobejde bez menší pomoci dospělého. Samo si obouvá boty a zvládne si dobře umýt ruce. Také si cvičí svou zručnost, zvláště při různých hrách, na písku, s kostkami, s plastelínou a při kreslení.⁵⁹

Pro čtyřleté dítě je typické, že má hodně energie, překypuje nápady a je neustále v pohybu. Jezdí na tříkolce, v dětském autíčku, umí překreslit některé tvary a písmena. V tomto věku ale také často dostává záchvaty umíněnosti, je vzdorovité a s rodičem se hádá. Dítě zkouší hranice, kam až ho necháme zajít,

⁵⁷ srov. BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let.* s. 57.

⁵⁸ srov. tamtéž. s. 83.

⁵⁹ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie.* s. 88.

umí být hlučné i útočné. Na druhou stranu má i mnoho milých vlastností. Snaží se vším pomáhat a jeho představivost je velmi živá.⁶⁰

Vyjadřovací schopnosti dítěte se velmi zlepšily a začíná chápat pojem času. Jeho slovní zásoba se obohatila o časové vztahy a dítě správně používá minulý, přítomný i budoucí čas. Postupně si osvojuje orientaci v měsících, dnech a týdnech. K lepší orientaci dochází také v prostoru a v okolí. Dítě ví, kde bydlí i kam chodí do školky. Rozumí a také správně používá slova jako „na rohu, uprostřed, blízko, nahoře, dole“. Slovní zásoba dítěte se značně rozrostla, i když často gramaticky chybuje při skloňování a časování. Dítě je hovorné, často se ptá a vyjadřuje se v delších větách.⁶¹

Pětileté dítě je oproti čtyřletému dítěti klidnější, zvládá lépe ovládat samo sebe, jak po stránce tělesné, tak i emoční. V tomto věku je dítě přátelské, společenské začíná být sebevědomé a je na něj do určité míry spolehnutí. Dochází k rozšíření světa dítěte, které do této doby nepřekročilo hranice rodiny, mateřské školky a domova. Ve všech oblastech vývoje dochází ke zdokonalování. Dítě je velmi aktivní a má touhu vyzkoušet mnoho nových věcí. Proto je nutné dbát na jeho bezpečí a dávat na něho pozor.⁶²

V tomto období mluví dítě již plynně a gramaticky správně. Pokud u dítěte přetrvávají nějaké vady ve výslovnosti, je ten pravý čas věnovat se jejich odstranění. Slovní zásoba se stále rozšiřuje o nové výrazy. Dítě správně používá při komunikaci zájmena, správně časuje a užívá slovesné časy. Pomalu začíná rozumět pojmům označujícím množství.⁶³

⁶⁰ srov. ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatalního období do 8 let.* s. 109.

⁶¹ srov. BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let.* s. 68.

⁶² srov. ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatalního období do 8 let.* s. 116.

⁶³ srov. BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let.* s. 123.

2.5 Mladší školní věk

Mladší školní věk bývá vymezen hranicí 6 – 11 let. U dítěte se utřídí a vzájemně propojují vývojové dovednosti, což mu umožňuje plnit složitější úkoly. Školáci jsou již samostatní, sami se myjí, oblékají, jí a postupně se zvládnou i sami vypravit do školy. Chápu pravidla ohledně stravování a potřeby soukromí, která platí v jejich rodině. Na děti je v tomto věku spolehnutí, zvládají jednoduché úkoly i povinnosti, kterými jsou doma pověřeni. Šestileté, sedmileté i osmileté dítě se těší do školy, i když v něm přetrvává obava z nástupu do školy a z nadcházejících povinností.⁶⁴

Tělesný růst, který ovlivňuje vývoj pohybových i ostatních schopností, je v tomto období většinou rovnoměrně plynulý. Hrubá i jemná motorika se zlepšují, pohyby jsou rychlejší, svalová síla je větší a koordinace pohybů celého těla je zdokonalená. Na tom závisí i zvyšující se zájem o pohybové hry a o sport. Objevují se rozdíly mezi dětmi, které mohou záviset na tom, jak rodiče v tomto směru děti povzbuzují a podporují. Dítě, které je tělesně slabé, nebo ho rodiče omezují, ztrácí o pohybové aktivity zájem a málo se rozvíjí. Rodiče by proto měli děti k těmto aktivitám motivovat a povzbuzovat je.⁶⁵

Nejtěžší úkol, který má dítě před sebou, je naučit se číst. K tomu je nutné, aby dítě vizuálně rozlišovalo symbolické znaky – písmena a ta spojovalo s jejich zvukovou podobou. Školák se musí naučit uspořádávat písmena do slov a slova do vět tak, aby dávala smysl a vyjadřovala vyslovené nebo napsané myšlenky.⁶⁶

Toto období se nazývá také obdobím střízlivého realismu. Školák chce pochopit svět kolem sebe, chce vědět co je a jak to je. Tento rys je patrný v jeho mluvě, kresbě, v písemných projevech a ve čtenářských zájmech. Roste zájem dítěte o knihy a o informace v nich. Nejdříve je realismus školáka „naivní“, dítě je závislé na tom, co mu rodiče nebo učitelé řeknou. Později začíná být dítě více

⁶⁴ srov. ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let.* s. 127.

⁶⁵ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie.* s. 120.

⁶⁶ srov. ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let.* s. 127.

kritické a jeho realismus je „kriticky realistický“. Dítě zkoumá svět kolem sebe pomocí různých pokusů a reálných činností.⁶⁷

Šestileté dítě vede rádo konverzaci a má plno otázek, do vět skládá slova ve správném pořadí a také dokáže skloňovat slovesa a podstatná jména ve správném tvaru. Samo pro sebe si opakuje jednotlivé kroky, které provádí při řešení jednoduchých úkolů. Napodobuje slangové vyjadřování a rádo vypráví humorné historky. V tomto věku je vhodná příležitost začít se učit další jazyky.⁶⁸

V dalším období mladšího školního věku se dítě stále zdokonaluje a vyvíjí ve verbální komunikaci. Jeho vyjadřování je přesnější, hojněji používá přídavná jména a příslovce. Slovní komunikaci doprovází gesty a vlastní výkony je schopen kriticky hodnotit. Dítě v tomto období má oblibu ve vyprávění příběhů, samo píše krátké vyprávění a vymýšlí si pohádky. Své osobní zážitky popisuje do podrobných detailů. Také chápe pokyny, které se skládají z postupného plnění více úkolů. Píše rádo krátké dopisy svým kamarádům, ve kterých uplatňuje fantazii a používá podrobné popisování děje. Postupně dítě chápe gramatická pravidla, která správně používá při verbální komunikaci a při psaní.⁶⁹

⁶⁷ srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 118.

⁶⁸ srov. ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. s. 132.

⁶⁹ srov. tamtéž. s. 132, 146.

3 VÝVOJOVÉ PORUCHY VERBÁLNÍ KOMUNIKACE

Během vývoje verbální komunikace může u dětí dojít k určitým poruchám řeči. O správný vývoj řeči by se měli zasloužit především rodiče, protože jsou to právě oni, kdo učí děti verbální komunikaci a v řeči jim slouží jako vzor. I učitelky v mateřské škole a my, jako pedagogové volného času, můžeme přispět ke správnému vývoji verbální komunikace u dětí. Každý pedagog by měl znát problematiku poruch řeči, aby mohl v případě potřeby upozornit rodiče na možnou poruchu, nebo dítěti individuálně pomoci. Jako pedagogové jsme schopni přispět k správnému rozvoji verbální komunikaci dítěte pomocí různých her, které rozvíjí některou ze schopností, které jsou podstatné pro rozvoj komunikačních dovedností.

V této kapitole bych chtěla popsat jednotlivé vývojové poruchy verbální komunikace, jejich prevenci a péči. Také bych chtěla upozornit na to, že rodiče i pedagogové mohou podpořit správný vývoj verbální komunikace dětí pomocí jednoduchých her a cvičení.

Definovat narušenou schopnost komunikace není jednoduché, vzhledem k potížím vymezení určitých norem ve verbální komunikaci. Jsou dva způsoby, kterými lze toto narušení objasnit. Prvním způsobem je definovat narušenou schopnost komunikace jako odchylku od používané jazykové normy v určitém jazykovém prostředí. Druhý způsob vychází při definování ze všeobecných východisek – z komunikačního záměru jedince. Narušená komunikační schopnost se může projevit buď jako vrozená porucha řeči, nebo jako získaná porucha řeči. Lechta definuje narušení komunikační schopnosti takto: „Komunikační schopnost jedince je narušená tehdy, když některá rovina (nebo několik rovin současně) jeho jazykových projevů působí interferenčně vzhledem k jeho komunikačnímu záměru“.⁷⁰

Příčiny vzniku narušené komunikace jsou různé. Příčiny se dělí buď z časového, nebo lokalizačního hlediska. Z časového hlediska dělíme příčiny na prenatální, perinatální nebo postnatální. Příčiny z lokalizačního hlediska zahrnují

⁷⁰ srov. LECHTA, V. et al. *Diagnostika narušenej komunikačnej schopnosti*. s. 12.

genové mutace, vývojové odchylky, orgánové poškození receptorů (poruchy porozumění řeči), poškození centrální části (narušení nejvyšších řečových funkcí), poškození efektorů (porucha řečové produkce), poškození z hlediska nevhodného a dostatečně nestimulujícího prostředí (opožďení ve vývoji řeči dítěte). K poruše může také dojít, pokud je sociální interakce narušená. Podle stupně narušení komunikace jej dělíme na totální (úplné), nebo parciální (částečné) narušení. Člověk, který má narušenou komunikační schopnost si buď toto poškození uvědomuje, nebo ne.⁷¹

Mezi vývojové vady řeči řadíme opožděný vývoj řeči a dysfázii, které podrobněji rozeberu v dalších podkapitolách. K poruchám verbální komunikace náleží ale i další poruchy, jejichž příčinou může být orgánové poškození, onemocnění centrální nervové soustavy, dědičnost, nebo komplexní narušení koordinace orgánů podílejících se na mluvení. Těmito poruchami jsou: afázie (centrální porucha řeči – narušená je i psychická, emocionální a volní oblast), mutismus (ztráta artikulované řeči), koktavost (opakování první nebo poslední slabiky), breptavost (porucha tempa mluvy), rinolalie (huhňavost), palatolalie (narušená komunikační schopnost vznikající na základě rozštěpu v obličejové oblasti), dyslalie (porucha artikulace, neschopnost používat jednotlivé hlásky) a dysartrie (porucha artikulace jako celku).⁷²

3.1 Opožděný vývoj řeči

První slovo dítěte vždy netrpělivě očekává celá jeho rodina. Dítě své první slovo řekne asi ve věku jednoho roku. I tady platí velké rozdíly mezi dětmi, které je nutné respektovat a není důvod k panice, pokud se naše dítě odlišuje od ostatních. Mnohé děti začnou mluvit později, to se týká zejména chlapců, kteří první slovo často řeknou až ve věku dvou let. V některých případech se sice první slovo objeví okolo prvního roku, vývoj řeči potom ale na nějaký čas ustane

⁷¹ srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. s. 54.

⁷² srov. PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, s. 110 – 113.

a pokračuje až po druhém roce. Věk tří let označuje hranici, kdy končí období prodloužené fyziologické nemluvnosti.⁷³

Pokud dítě ve věku 3 let nemluví, nebo mluví méně než ostatní děti, zřejmě se jedná o opožděný vývoj řeči. V tom případě musíme hledat příčiny tohoto jevu a zajistit odborná vyšetření, která vyloučí různé vady nebo poruchy např.: sluchovou vadu, vadu zraku, poruchu intelektu atd. Mezi etiologické faktory opožděného vývoje řeči patří dostatečně nestimulující a nepodnětné prostředí, citová deprivace, genetické vlivy, nedonošenost, předčasné narození dítěte, lehká mozková dysfunkce.⁷⁴

Naším prvním učitelem verbální komunikace je matka. Je důležité, aby matka s dítětem komunikovala a ono tak dostávalo pravidelné lekce ve verbální komunikaci. Matka mluví na dítě už v době, kdy jí ještě nemůže rozumět, ale dítě si tím zvyká na její hlas. Když se u dítěte objeví první slůvka, je nutné ho k verbální komunikaci povzbuzovat. Počátečnímu porozumění jazyka napomáhá i to, když matka tytéž věty několikrát opakuje a zároveň předvádí to, co říká.⁷⁵

Opožděnému vývoji řeči můžeme předcházet přiměřeným množstvím podnětů, rozvojem smyslového vnímání a celkové obratnosti. Také je důležité vhodně vybírat hračky a hry pro děti. Využít můžeme i zájmy dítěte. Vývoj řeči je dlouhodobý proces a proto je nutné mít velkou dávku trpělivosti, dítě chválit a motivovat ho ke komunikaci. Vždy ale musíme respektovat věk dítěte a dosažený stupeň vývoje.⁷⁶

Dětem s opožděným vývojem řeči je důležité poskytovat správný mluvní vzor a neustále je motivovat ke komunikaci. Důležitý je i rozvoj sluchové a zrakové percepce, rozvoj rozumění řeči, rozvoj aktivní i pasivní slovní zásoby, rozvoj spontánní řeči a rozvoj hrubé i jemné motoriky. V případě konzultace s logopedem bývá rodičům doporučen vhodný postup při stimulaci psychomotorického a řečového vývoje dítěte a také možné zařazení dítěte do

⁷³ srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. s. 131.

⁷⁴ srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. s. 66.

⁷⁵ srov. BRIERLEY, J. *7 prvních let života rozhoduje*. s. 52.

⁷⁶ srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*, s. 47 – 57.

kolektivu – do mateřské školy, kdy je nutná spolupráce mezi rodičem, logopedem a pedagogem.⁷⁷

U dětí s opožděným vývojem řeči je možné toto opoždění vyrovnat v předškolním věku pomocí správné péče, která je zaměřená na celkový rozvoj dítěte, zvláště na rozvoj komunikačních schopností. Dítě bude schopno komunikovat adekvátně vůči svému věku a bez problému bude moci nastoupit do školy.⁷⁸

3.2 Dysfázie

Jedná se o poruchu, jejímž hlavním příznakem je opoždění řeči. Ostatní příznaky se objevují s přibývajícím věkem a charakterizují její název. Předpona dys- označuje poruchu vývoje, druhá část slova –fázie, která pochází z řeckého slova femi, který znamená vypravuji. Příčina dysfázie je nejčastěji ukrývá ve fungování centrální nervové soustavy, v její nezralosti nebo v jejím poškození. Děti s dysfázií mají také často příznaky lehké mozkové dysfunkce. Mezi dětmi s touto poruchou je i hodně takových, jejichž matky měly rizikové těhotenství, nebo se u nich objevily komplikace při porodu. Může se jednat i o děti, které měly nízkou porodní hmotnost, byly nedonošené nebo celkově nevyzrálé.⁷⁹

Autoři Škodová a Jedlička uvádějí, že současná klinická logopedie používá termín vývojová dysfázie při „specificky narušeném vývoji řeči, projevující se ztíženou schopností nebo neschopností naučit se verbálně komunikovat, i když podmínky pro rozvoj řeči jsou přiměřené.“ Toto narušení postihuje výslovnost, gramatickou strukturu i slovní zásobu. Při vývojové dysfázii můžeme pozorovat, že vývoj celé osobnosti je nerovnoměrný. Objevují se deficity v jemné motorice, grafomotorice, paměti a pozornosti. Děti s dysfázií se snadno unaví, mají narušenu i emocionální, zájmovou a motivační sféru. U dysfaticů dochází kvůli narušenému vývoji řeči k negativnímu formování osobnosti v sociálním kontextu.

⁷⁷ srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. s. 67.

⁷⁸ srov. tamtéž. s. 67.

⁷⁹ srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. s. 137.

Dysfázie také negativně ovlivňuje zájmy a trávení volného času dětí, někdy dokonce i jejich budoucí profese.⁸⁰

Dysfatici mají problémy se spojováním slov do celých vět, narušená je i schopnost ve správném pořadí řadit slabiky, dítě je přehazuje, vynechává, nebo opakuje. Pro děti s touto poruchou je také typická porucha krátkodobé paměti a malá aktivní slovní zásoba. Dítě není schopno rozeznat klíčová slova, sloužící k pochopení smyslu a nedokáže udržet dějovou linii.⁸¹

U dysfázie rozeznáváme tři různé stupně. Nejtěžší stupeň této poruchy se označuje jako nemluvnost. Veškeré vyjadřování je omezené na pohyb a hlas, mluvená řeč se nevyvíjí. Střední stupeň poruchy bývá nazýván těžkou dysfázií, někdy také částečnou nemluvností. Jedná se o závažné poškození komunikace, která má i důsledek i na druhotné omezení rozumových schopností. K rozvoji řeči sice dochází, ale později a pomaleji, dítě je pracně učí to, co zvládnu i podstatně mladší děti. Děti s lehčím typem poruchy mají obvykle největší subjektivní potíže. Tyto děti vlastní velmi dobré vyhlídky na vymizení poruchy, jsou ale vystaveny většímu výchovnému tlaku. Dysfatici s těžší poruchou jsou v odborné péči a jejich okolí si je vědomo toho, že mají určité omezení a respektují to. Děti s lehčí formou jsou často opravovány ve výslovnosti a bývají nařčeny z toho, že se málo snaží.⁸²

Pro děti s dysfázií je nutné vytvořit terapeutický plán, který je sestaven na základě provedení komplexní diagnostiky. Tato komplexní diagnostika představuje dlouhodobý proces, který se skládá z dlouhodobého pozorování dítěte. Každé dítě může mít jiný stupeň dysfázie a hloubka postižení komunikační schopnosti může být různá. Jak při diagnostice, tak při terapii, je nutná spolupráce logopeda, pediatra, foniatra, neurologa, psychologa a pedagoga.⁸³

V případech, kde můžeme tuto poruchu očekávat (dědičnost, obtížný porod, nezralost) je vhodné se zaměřit více na hry, které rozvíjí obratnost fonemického sluchu a motorickou obratnost mluvidel. Také je možné opatrně zpřesňovat

⁸⁰ srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. s. 68.

⁸¹ srov. tamtéž. s. 70.

⁸² srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. s. 137 – 139.

⁸³ srov. KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. s. 73 – 74.

výslovnost přírodních zvuků dříve, než je to obvyklé. Při profylaxi se u dysfatičků využívá metod, které kladou důraz na smyslové vnímání (sluch, zrak), na motorickou obratnost (mluvidla, ruka, grafomotorika) a vzhledem k možné lehké mozkové dysfunkci i na nácvik pozornosti, vytrvalosti a systematičnosti.⁸⁴

3.3 Hra jako prostředek rozvoje verbální komunikace

Jak už jsem se zmínila v úvodu této kapitoly, je možné přispívat ke správnému vývoji verbální komunikace různými hrami, které rozvíjí schopnosti důležité pro komunikaci a pomocí kterých můžeme předcházet narušení slovní komunikace. Tuto možnost mohou využít rodiče, ale i pedagogové. Je ale důležité dítě do hry nenutit, abychom ho úplně neodradili. Výběr hry ovlivňuje věk dítěte a dosažený stupeň vývoje. Pro představu uvádím několik her a cvičení.

Motorika mluvidel pro děti ve věku tři až čtyři roky – používáme napodobovací reflex. Neklademe důraz na přesnost a rychlost provedení. Jedná se například o hry, při kterých pohybujeme jazykem dopředu a dozadu – z pusy ven a zpět, z pravého koutku do levého a zpět, nahoru a dolů. Dále pohybujeme rty – špulíme rty, roztahujeme je do širokého úsměvu, foukáme, pískáme.⁸⁵

Motorika mluvidel pro děti kolem pěti let – tyto cviky můžeme s dítětem provádět za předpokladu, že zvládl předchozí skupiny pohybů. Nácvik se stává postupně vědomým a směřujeme ho na určitou skupinu hlásek. Když je dítě při hře úspěšné, zaměřujeme se na přesnost a rychlost provedení. V tomto věkovém období je vhodné využívat hry procvičující správnou artikulaci, zejména hlásek T, D, N a L, R, Ř. Při těchto hrách pohybujeme jazykem po horní a dolní alveole – počítáme zuby, hledáme největší, nejšpičatější nebo poslední zub. Špičkou jazyka klapeme na horní alveolu, špičkou jazyka se opřeme o horní alveolu a klesneme k dolní – brada je v klidu a pohybujeme pouze jazykem.⁸⁶

⁸⁴ srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. s. 140 – 141.

⁸⁵ srov. tamtéž. s. 195.

⁸⁶ srov. tamtéž. s. 195.

ZÁVĚR

Myslím, že jsem stanovené cíle pro svou bakalářskou práci splnila. V první kapitole jsem se pokusila objasnit pojem verbální komunikace a uvedla jsem pro lepší osvětlení tohoto pojmu i definice některých autorů, dokonce jsem sestavila vlastní definici verbální komunikace. Dále jsem se věnovala funkcím komunikování, kterých existuje několik. Pro lepší porozumění verbální komunikaci jsem popsala fáze verbální komunikace a také pojmy řeč a jazyk. Podrobněji jsem se také zabývala všemi druhy motivace ke komunikování, které máme.

Ve druhé kapitole, věnované vývoji verbální komunikace u dětí v různých vývojových stádiích, jsem popsala postupný vývoj verbální komunikace. Postupně jsem poukazovala na vývoj řeči od křiku, žvatlání, prvního slova až po skládání celých slov do vět. Neopomenula jsem ale ani vývoj v dalších oblastech, jakými je např.: hrubá a jemná motorika a oblast socializace. V této kapitole jsem se věnovala obdobím novorozence, kojence, batolete, předškolnímu věku a mladšímu školnímu věku.

Poslední kapitolu mé bakalářské práce tvoří vývojové poruchy verbální komunikace u dětí. Tady jsem uvedla několik definicí narušené schopnosti komunikovat a i příčiny vzniku této narušené schopnosti. Tato kapitola obsahuje diagnostiku vývojových poruch komunikace u dětí, jejich možnou nápravu z hlediska odborné, pedagogické i rodinné péče a zmiňuje i ostatní poruchy řeči. Dále v této kapitole uvádím hru, jako prostředek rozvoje verbální komunikace. Zdůrazňuji roli pedagoga ve vývoji verbální komunikace dítěte a nabízím několik příkladů cvičení a her pro zlepšení vývoje komunikace.

SEZNAM LITERATURY

- 1) ALLEN, K. E., MAROTZ, L. R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-055-0.
- 2) BACUS, A. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-862-7.
- 3) BRIERLEY, J. *7 prvních let života rozhoduje*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-484-2.
- 4) FRASER, J., PERKINS, W. H. *Koktáš? Nezoufej!* Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2330-3.
- 5) FILCÍKOVÁ – HERFORTOVÁ, M. *Výchova řeči u dětí předškolního věku*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1980.
- 6) KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha : Grada, 2006, ISBN 80-247-1110-9.
- 7) KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. Praha : Portál, 1996, ISBN 80-7178-115-0.
- 8) KUTÁLKOVÁ, D. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha : Grada, 2005, ISBN 80-247-1026-9.
- 9) LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha : Grada, 2007, ISBN 80-247-1284-9.
- 10) LECHTA, V. et al. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Martin : Osveta, 1995, ISBN 80-88824-18-4.
- 11) PAVLOVÁ – ZAHÁLKOVÁ, A. *Prevence poruch řeči*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1980.
- 12) PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno : Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0
- 13) VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha : Portál, 2005, ISBN 80-7178-998-4.

PŘÍLOHA I.

Tabulka 1

PŘEHLED VÝVOJE ŘEČI

Věk dítěte	Verbální projev
od 2 měsíců	broukání (jednoduché i prodloužené samohláskové zvuky – a, e, i, a-a-a, o-o-oh)
po 6 měsících	jednotlivé otevřené slabiky (ba, da)
po 6 měsících	napodobování neřečových zvuků (kašle atd.)
v 8 – 9 měsících	slabičné žvatlání (duplikace slabik: ta-ta, ma-ma)
od 8 měsíců	jedno slovo s významem
V 9 – 10 měsících	dvě slova s významem
ve 12 měsících	šest slov s významem
po 10 měsících	počátky „žargonu“ (slabiky s výraznou intonací)
od 12 měsíců	rozvinutý „žargon“ (intonace vět a otázek)

Tabulka 2

POROZUMĚNÍ ŘEČI (obyčejně předchází vlastnímu mluvení)

Věk dítěte	Porozumění řeči
kolem 8 měsíců	reaguje na zavolání jménem, na „ne-ne“
od 9 měsíců	dělá „pa-pa“, „paci-paci“ na výzvu
od 10 – 11 měsíců	splní jednoduché verbální pokyny zná názvy několika předmětů
po 11 měsících	(vyhledá očima na výzvu)
od 9 – 10 měsíců	na výzvu „dej mi“ podá předmět a nepustí
od 10 – 11 měsíců	na výzvu „dej mi“ podá předmět a pustí jej do ruky dospělému

Tabulka 3

ŘEČ – SLOVNÍK (rozmnožování aktivní slovní zásoby)

Věk dítěte	Počet slov
kolem 8 měsíců	první slovo s významem
12 měsíců	6 slov
15 měsíců	10 – 15 slov
18 měsíců	20 – 30 slov
21 měsíců	30 – 50 slov
24 měsíců	cca 200 – 300 slov
36 měsíců	cca 700 – 900 slov

ABSTRAKT

KOLÁŘOVÁ, K. *Vývoj slovní komunikace dítěte*. České Budějovice 2008.

Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Iva Žlábková.

Klíčová slova: slovní komunikace, vývojové období, vývojové poruchy verbální komunikace

Práce se zabývá vývojem slovní komunikace dítěte. První část popisuje vývoj verbální komunikace z historického hlediska, vymezuje pojem verbální komunikace a uvádí několik definic verbální komunikace. Dále se zabývá funkcemi a fázemi komunikování, motivacemi ke komunikování a objasněním pojmů jazyk a řeč. Další část práce se zabývá jednotlivými vývojovými obdobími dítěte, které tvoří novorozenec, kojeneček, batole, předškolní věk a mladší školní věk. Popisuje vývojové oblasti dítěte a důraz klade na vývoj verbální komunikace. Poslední část práce analyzuje problematiku vývojových poruch verbální komunikace. Pojednává o různých poruchách řeči, zkoumá jejich etiologii, zabývá se možnou prevencí těchto poruch a péčí o osoby s poruchami řeči.

ABSTRACT

The development of verbal communication of a child

Key words: verbal communication, development stages, development verbal communication disorders

The essay deals with the development of the verbal communication of a child. The first part describes the development of verbal communication from the historical viewpoint, determines the conception of verbal communication and features several definitions of verbal communication. Further it deals with the functions and stages of communication, motivations for communication and clarification of the terms language and speech. The other part of the work deals with the individual development stages of a child, which include new – born, infant, toddler, preschool age and younger school age. It describes the development spheres of a child and emphasis the development of verbal communication. The last part of the essay analyses the problem of development verbal communication disorders. It discusses various speech disorders, explores their etiology, deals with the possible prevention of these disorders and the care of people with speech disorders.

